

Abstrakt

České jazykové ostrovy v Bosně a Hercegovině patří k pozapomenutým českým enklávám, a to jak mezi badateli, tak širokou veřejností. Krajané, kteří si zachovali i po zhruba 150 letech mimo území českých zemí české zvyky, hudbu, tance i český jazyk – i přes sekundární migraci (z Volyně) či terciární (do větších sídel či do zahraničí; za prací či v důsledku válek), vzhledem k asimilaci a k neodvratitelnému demografickému vývoji postupně mizí.

Během jedenácti výzkumných cest vyhledala autorka přes sedmdesát mluvčích češtiny jako zděděného jazyka, žijících ve více než dvaceti různých lokalitách, členů českých rodin, které se usídlily v Nové Vsi a Mačině Brdě v letech 1894–5 (po předchozích zhruba dvou dekadách života na Volyni).

Terénní výzkumy pro účely této práce probíhaly v letech 2016–2023 a přinesly data neopakovatelná (čtvrtina z 60 nahraných informátorů již zesnula). V rámci terénních výzkumů byly v přirozeném prostředí zahraničních Čechů využity nástroje sběru jazykových i mimojazykových dat jako zúčastněné pozorování, fotografická a audiovizuální dokumentace, deníkové záznamy, zejména pak nahrávky polostrukturovaných rozhovorů.

Práce se zabývá tématy zděděného jazyka a jeho uchovávání vs. atrici a jazykovému posunu ve vztahu k faktorům, jako jsou média, školství, výchova v rodině, náboženství, geografie (míra izolace aj.), spolkový život, politika aj. a konkrétních sfér a situací užívání jazyka dle zkušeností informátorů a uvádí řadu autentických subjektivních reflexí těchto bilingvních mluvčích. Práce se zabývá otázkou: Jaká je zkušenost členů rodin pocházejících z českých vesnic Nová Ves a Mačino Brdo na severu Bosny s užíváním, uchováváním a intergeneračním předáváním zděděného jazyka v různých sférách, situacích a aktivitách a jak přemýšlí o různých faktorech, které mohly hrát pozitivní či negativní roli?

Mezi postupnými fázemi (s jednotlivými sekundárními cíli výzkumu) bylo: 1) vyhledání co největšího množství mluvčích češtiny, potomků bosenských Čechů, 2) vytvoření kvalitních nahrávek polostrukturovaných autobiografických narativních rozhovorů (s prvky jazykové biografie): nejprve s nejstarší – mizející – generací, posléze s příslušníky menšiny mladších ročníků (přičemž nejmladším nalezeným mluvčím zděděného jazyka je přes 50 let) 3) vytvoření rozsáhlé databáze nahrávek, metadat, videozáznamů, fotografií a více než 2000 stran přepisů a poznámek k nim, 4) v rámci metod interpretativní fenomenologické analýzy zkoumání témat a konkrétních pohledů mluvčích vzešlých z výzkumné otázky, 5) v neposlední řadě též možnost

využití materiálu pro pozdější analýzy, ať již klasické jazykové rozbory, dialektologické studie apod., které nebyly cílem této práce.

Abstract

The Czech language islands in Bosnia and Herzegovina are enclaves, forgotten both by researchers and the general public. Compatriots who have preserved Czech customs, music, dances and the Czech language even after about 150 years outside the Czech lands are gradually disappearing due to assimilation and inevitable demographic development – despite secondary migration from Volhynia and tertiary migration to various larger settlements or abroad, for work or as a result of wars.

During eleven research trips, and data from more than seventy speakers of Czech as an inherited language, living in more than twenty different localities, the study sought out members of Czech families who settled in Nová Ves and Maćino Brdo in 1894-5 (after the previous two decades of life in Volhynia). Field research was carried out from 2016 to 2023 and yielded unrepeatably data (a quarter of the 60 recorded informants have already passed away). Within the natural environments of foreign Czechs, field research has provided linguistic and non-linguistic data, including participant observations, photographic and audiovisual documentation, diary entries, and most importantly, recordings of semi-structured interviews.

The aim of the thesis was: 1) to find as many heritage speakers of the Czech language as possible, including descendants of Bosnian Czechs from both villages, Nová Ves and Maćino Brdo; 2) to create high-quality recordings of semi-structured autobiographical narrative interviews (with elements of language biography): first, with the oldest (disappearing) generation, then with younger members (the youngest heritage language speakers are over 50); 3) to create an extensive database of recordings, metadata, videos, photographs and more than 2000 pages of transcriptions and notes on them; 4) within the framework of interpretative phenomenological analysis methods, to examine the topics and specific views of speakers arising from the question: „What is the experience of members of families coming from the Czech villages of Nová Ves and Maćino Brdo in the north of Bosnia relating to the use, maintenance and intergenerational transmission of an inherited language in different spheres, situations and activities, and what do they think about various factors that could have played a positive or negative role?"; 5) to consider the possibility of using the material for later analyses, whether classical language analyses, dialectological studies, etc., which were not the aim of this work. The thesis presents a number of authentic, subjective reflections of bilingual speakers from these Czech enclaves, and deals with the topics of inherited language and its preservation vs. attrition and linguistic shift in relation to factors such as media, education, family

upbringing, religion, geography (isolation from native homeland), social life, politics, etc. and specific spheres and situations of language use according to the experience of informants.